

واتاسازی کاره کی

کوروش سهفهوی

و.م.ع.د.ولسه لام نه جمه دین عهبدوللا
زانکویا زاخو/فهکولتیا خواندنن مرؤفایهتی/پشکا زمانی کوردی

واتا سازی چیه؟

واتاسازی بریتیه ژ(خواندنه کا زانستی بو واتایی)؛ واته خواندنه کا کو دوور بیت ژ هه ر جوړه ده مارگیری و بریاردانه کا پیش وهخت، ههروه سان بریتیه ژ وهسفرنا دیاردان ل دویف سیسته مه کی دیارگری؛ نه ژ وهسفرنه ژ پیدقیه هند رون و ناشکرا بیت کو د شیاندا بیت راستی و نه راستیا وی بهیته ده ستیشان کرن.

نه واد واتاسازیندا ب (واتا) دهیته بناقکرن، مسداقه که (له شه که) کو د جیهانا ده رقه دا هیه، یانژی چه مکه که کول دویف مسداقان، وه کی وینه یه کی (image) د ناڅ هوشی ناخشتنکه رین زمانی دیارگریدا کوم دبیت. دلالتا دناڅه را یه که یین لیکسیکی و مسداقین جیهانا ده رقه، ل دویف پرؤسه یه کی دبیت کوب (ده لالتا ده رقه ی زمانی - reference) دهیته نیاسین. ل هه مبه رقی پرؤسی پرؤسه کا دن هیه کوب (ده لالتا نیف زمانی - sense) دهیته نیاسین و یه که یین لیکسیکی ب چه مکانقه گریده ت.

هه ر وهک دزانی نه ژ هه ر دوو پیناسه یه قاله نینن ژ کیماسیان. نه م نه شین خواندنا (ده لالتا تنی - singification) تنی ب (ده لالتا ده رقه ی زمانی) یان (ده لالتا نیف زمانی) که گری بده یین؛ ژ بو وهسفرنه کا زانستییا ده لالتا تنی دناڅ زمانیدا، پیدقیه تیوره ک هه بیت کوقان هه ر دوو جوړین ده لالتا تن ب ره خ ټیکفه باس بکه ت و دؤخه کی وه سان په ییدا بکه تن کو کیماسین هه ر ټیک ژ وانان ب هاریکاریا پیناسا یا دن بهیته چاره سه ر کرن.

ههروه سان دزانی کو (واتاسازی لوژیکی - logical semantics) گریدا ی (ده لالتا ده رقه ی زمانی) یه و نه ژ جوړی که کولینا ل واتایی ل سه ر بنه رته تی (لی زقرینی - denotational approach) دهیته نه نجام دان. ل هه مبه ردا (واتاسازی زمانی - linguistic semantics) هیه کوب تنی گریدا ی زمانیه و پیکولی دکه ت بزانی کا هوشی مروقی چه وان ب ریکا زمانی د واتایی دکه هیت، نه ژ جوړی واتاسازی ب (Representational approach) دهیته نیاسین.

دقان که کولیناندا، پیکول دهیته کرن داکو که ره ستین که کولینا ل واتایی بهیته ده ستیشان کرن و هنده ک تیور بهیته دانان کو بشین ب وهسفرنا واتایی رابین. له واد نه م دشین قان جوړه

روگه ه

ورزیه، پویته ی د دغه شه کولین و
وهرگیرانین مرؤفایه تی و زانستی

ژماره 2 - 3

پاییزا 2011 - زفستانا 2012

خواندنان ب (واتاسازيا تيوري - theoretical semantics) بناڤ بکين و ب ڦي رنگي
د کهښته ل همبهر (واتاسازيا کاره کي - applied semantics) کوب کارى خواندنا
واتايى راديبیت دهمى زمان د ناڤ جفاکيدا دهيتته بکارئينان.

ب ڦي رنگي واتاسازيا کاره کي ب کارى خواندنا واتايى د پرؤسا په يوه نديکرنيدا راديبیت.
واته دښت بزانيت تينگه هشتنا واتايى ل دهمى بکارئينانا زمانى چه وان روو ددهت. له وال
دويښ نيرينا نقيسه رى ڦي بابه تى خواندنن مينا (شروښه کرنا ناخفتنى) يانژى (شروښه کرنا
گوتارى)، (هرمنويک) و (پراگماتيک) تايين واتاسازيا کاره کينه.

تايين واتاسازيا کاره کي:

۱. شروښه کرنا ناخفتنى:

شروښه کرنا ناخفتنى واتا زانينا په يوه ندييا دناښه را (فورم - form) و (نهرک -
function) ى د په يوه ندييا زمانيدا. ب ڦي رنگي نارمانج ژ شروښه کرنا ناخفتنى واته
ښه کولينه ل واتايى ل دويښ مهبه ستا ناخفتنکهرى؛ چونکى نهرکى ههر رسته يه کنى ل دويښ
مهبه ستا ناخفتنکهرى ژ به رهم ئينانا وى رستى ديار ديبیت. بؤ نمونو نه:
من بؤ ناههنگا نه ښه ښه ښه دوو پليت هه نه.

مهبه ستا ناخفتنکهرى ژ گوتنا ڦي رستى رنگه (داخواز کرنا گوهدارى بيت بؤ چوونا ناههنگى.
(نه ښه رسته يه راگه هاندنه (نوو چه ييه) و دښت نهرکى داخواز کرنيژى هه بيت. زانينا ڦي نهرکى
گرېداى ده ستنيشان کرنا مهبه ستا ناخفتنکهر ييه. که واته، شروښه کرنا واتايى برېتبييه ژ خواندن
و رافه کرنا وى واتايى نه و مهبه ستا ناخفتنکهر ييه. نه ښه تايى ښه کولينا ل واتايى بؤ نیکه م جار
ژلايى (ڦان دايک - T.A.vandijk) يښه هاتبييه باسکرن. پشتى به لاښ بوونا په رتووکا ڦي
زمانقانى هولهندي، ل سال ۱۹۷۷ ى نيرنيين وى بوونه شهنگسته بؤ گلهک ښه کولينيښ پشتى
هينگى کوپرانيا وان ل ده ستپيکا دهه يا ۱۹۸۰ يى چاپ بوون. ژڦان به رهم مان ژى دښيښ
ناماژه بدهينه کومه کا به رهم مين نهلماښى، بتاييه تى په رتووکين (کالور کمپر -

kalverkamper H.، کوسريو - E. coseriu، سووينسکى - B. sowinski،
شرنر -

M. scherner، هاينه مان - W. Heineman و فيه وگر - D. vichweger
و به رهم مين ئينگليزيين (دو بوگراند - R. A. de Beaugrande)، (براون و يول)
(نستابز - M. W. stubbs) و (رنکما - J. Renkema)؛ کوب بناښوده ننگرين
ژيده رين شروښه کرنا ناخفتنى يان گوتارى دهينه هرمارتن. و د هه موويان دا مينا (ڦان دايکى
(نهرکى ڦي تايى ښه کولينا ل واتايى ب (شروښه کرنا مهبه ستا ناخفتنکهرى ژ به رهم ئينانا
ههر رسته يه کنى) دزانن.

د راستيدا (ڦان دايک) ى دښت نيشان بدهت کو نه و چومسکى - N. chomsky د
تيورا پيقه ريبا خوه دا ل دوور چه واتيا ښه کولينا ل زمانى باسى دکهت د گهل راستيبا
کاره کيبا زمانيدا ناگونجيت. چومسکى د دؤخه کنى نمونو نه بييدا ښه کولينيښ ل زمانى دکهت.
نه و د دؤخه کيدا ښه کولينيښ ل (زمانى) دکهت کو (ناخفتنکهر و گوهدار) ب ته و او ب سهر

رووگه

ورزيه، بويته د دمه ښه کولين و
وېرکيرانين مرؤفايه تى و زانستى
ژماره ۲ - ۳
پاييزا ۲۰۱۱ - زښتانا ۲۰۱۲

زمانی د زالن و وان مافی مایتنی کرنی د پروسا په یوه نندیکرنیدا نینه. د وی د وخی کوئو باس دکهت، چ ناسته ننگهک، مینا قهره بالخی یانژی قه قه تیانا دهنگی د پروسا په یوه نندیکرنیدا رول نینه و نهدامین بهیستنی و بهرهمینانی ل ده ژ ناخفتنه کهر و گوهداری د نمونه یی و بی کیماسینه. ل دویف نیرینا چومسکی، بهرهمینانا زمانی سینتاکسیه و نه کاره کی. ل دویف تیورا پیقه ریبا چومسکی، زانیاریین گرنیدای لیکسیکین زمانی ل پشکا لیکسیکی کوم دین و واتا په یقان ب تنی ژ لایی (فهره نگیقه) دهیته باسکرن و نه ژ لایی کاره کیقه. ب فی رنگی شروفه کرنا چومسکی بو زمانی شروفه کرنه کا نمونه یی و نه کاره کییه. لی ب نیرینا فان دایکی، ئەوا د ریره ووا راسته قینه یا په یوه نندیا زمانیدا رووددهت ژ نیرینا چومسکی جو دایه و په یوه نندیا زمانی، چ ناخفتن بیت یانژی نفیسین بیت کیم جارن د د و خه کی مینا وی د وخی چومسکی باس لی دکهت، رووددهت.

د وی پشکا قه کولینا ل زمانیدا، کوب شروفه کرنا ناخفتنی دهیته نیاسین، بنه مایهک دبیته شهنگستی شروفه کرنی کو بو نیکه م جار ژ لایی (گرایس - H . P . Grice) یقه ل ژیر ناقی (بنه مایین هه فکاری - cooperative principle) هاتییه باسکرن. ل دویف نیرینا گرایسی هه ر جوره په یوه نندیه کا زمانی ل دویف بنه مایین هه فکاری دبیت. ناخفتن کهر و گوهدار یانژی نفیسهر و خوینده فان د هه فکارییه کا بهر ده وام دانه. نه گهر نه ژ هه فکارییه نه بیت په یوه نندیه دروست نابیت.

بنه مایین هه فکاری ل ده ژ گرایسی:

ل دویف نیرینا گرایسی، په یوه نندیه کا ساخلم و ته و او گرنیدای چوار مه رجانه؛ نه و چوار مه رجی بریتینه ژ:

۱. مه رجی چندی - maxims of quantity:

- ناخفتنا مه پندقیه هه لگرا زانیاریا پندقی بیت و نابیت کیمتر بیت ژ پندقیاتی.

- ناخفتنا مه پندقیه هه لگرا زانیاریین زیده نه بیت.

۲. مه رجی چه وایی - maxims of quality:

- ناخفتنا مه پندقیه راست بیت یانژی هه ر چ نه بیت مه بخوه باوهری پی هه بیت.

- ناخفتنا مه پندقیه ب شیوه یه کی بیت کود شیاندا هه بیت پشت به ستن پی بهیته کرن.

۳. مه رجی په یوه نندی - maxim of relevance:

- ناخفتن پندقیه گرنیدای بابه تی بیت و په یوه نندی پیقه هه بیت.

۴. مه رجی شیوازی دهریرینی - maxim of manner:

- ناخفتنا مه پندقیه ریکخستی بیت.

- ناخفتنا مه پندقیه ب شیوه یه کی بیت کو که سی بهرام بهر تی بگه هیت.

- ناخفتنا مه پندقیه ته م و مژدار (لیل) نه بیت.

بۇ تىگەھشتتا باشترا مەرجى چەندى بەرى خوە بدەنه ئى نمونى:

أ. ببووره دەمژمىر چەندە؟

ب. نىك دوو دەمژمىر دى دەمى فراقىنىيە.

ت. دەمژمىر يازدە و سىيە و دوو خۇلەك و چل و سى چركەيە.

بەرسقا (ب) قارىبوونه ژ مەرجى نىكى يى چەندى و بەرسقا (ت) ژى قارىبوونه ژ مەرجى دووى چەندىيى. د بەرسقا (ب) دا زانىارى كىمن و د بەرسقا (ت) دا زانىارى هوورن لى زىدەنه.

ژ بوپتر تىگەھشتتا مەرجى چەوايى بەرى خوە بدەنه ئى نمونى:

أ. تە ئەف كورسىكە ژ كىشە كرىيە؟

ب. ژ مەرىخى

ت. ل جەهكى نىزىك مالا خودى ژى رازى بابى من كونها ل بىرا من نىنه كال كىشە بوو ژى. هەر دوو بەرسقا (ب و ت) ب رىزل گەل مەرجى نىكى و دووى يى چەوايىيى ناگونجن. رستا (ب) ژ بو ناخفتنكەرى رستا (أ) ب درەو دەهتە هژمارتن و رستا (ت) ژى هندەك زانىارى تىدا هەنە كو ناخفتنكەرى رستا (أ) نەشيت پست بەستنى پى بكەت.

بۇ پتر تىگەھشتتا مەرجى پەيوەندى بەرى خوە بدەنه ئى رستى:

أ. تە دقوت فراقىنى بچىنە خوارنگەھى؟

ب. پشتى ناسرەددىن شاهی موزەفەرەددىن شاه بوو پاشايى ئىرانى.

رستا (ب) چ ب شىوہيەكى راستە و خۇ و چ ب شىوہيەكى نە راستە و خۇ پەيوەندى ب رستا (أ) قەنىنە، لەوال گەل مەرجى پەيوەندى ناگونجىت.

ژ بوپتر تىگەھشتتا مەرجى شىوازى دەرىنى بەرى خوە بدەنه ئى نمونى:

أ. نەرى ب هزرا تە نازاد دى گوتارا من تايپ كەت؟

ب. نە؛ چونكى يى چوويه ئەلمانىا، وى ل بەرە پلىتى بكرىت سمىنارەك يا هەى.

ت. نە؛ چونكى چاقى وى يى بلند بووى.

پ. نە؛ چونكى گەلەك يى ب مژوو لاهىيە.

رستا (ب) رىكخستن تىدا نىنە. شىوى رىكخستىيى وى رەنگە بقى رەنگى بيت: (نە؛ چونكى پلىتا كرى، وى ل بەرە بو پىشكىشكرنا سمىنارى بچىتە ئەلمانىا) رستا (ت) واتا نىنە و مژوؤ تىناگەھىت، چونكى ديار نىنە مەبەست ژ گوتنا (چاقى وى يى بلند بووى) چىيە. رستا (پ) تەم و مژە، چونكى ديار نىنە كا نازاد گەلەكى ب مژوولاھىيە و تشتى قەدجىت و درىژ دكەت لەوانە شىت تايپ بكەت يانژى نە ئەقە تايپ كرنا گوتارى كارەكى ب مژوولاھىيە.

د شروقه كرنا ناخفتنىدا، ل دويف و ان بنە ماين هەفكارىي و مەرجىن گرايسى باس كرىن، پىكول دەھىتە كرن داکو پەيوەندى دناقبەرا فورم و ئەركى هەر رستەيەكى د پروسا پەيوەندىيا زارەكىدا بەھىتە زانين يانژى ب گوتنەكا دى مەبەستا ناخفتنكەرى ژ بەرەم ئىنانا هەر رستەيەكى بەھىتە دەست نىشانكرن.

رووگەھ

وزىيە، بوپتە د دەتە فەكۆلېن و
وېرگىرانېن مەزفایەتى و زانستى
ژمارە 2 - 3
پاىيزا 2011 - زفستانا 2012

بۇ ئىچى چەندى بەرى خوه بدنه ئى نمونى:

أ. بەزىنا منا ته و او بووى.

ب. بەزىنخانا بىسهرى يال بهراھيا ته.

ل دويث بنه مایین هه فکارىيا گرایسى، گریمانه دکهین کو فریکه و وەرگر هه دویان نمونا سهرى ل دويث مەرچین هه فکارىي به رهه م ئینایه و ژوان مەرچان قارى نه بووینه. ل وی ده می وەرگرى رستا (أ) بقى رنگى د مه به ستا ناخفتنکهرى دگه هیت کو (بەزىنا ترؤمبىلا وی ته و او بوویه). له و، رستا (ب) به رهه م دىنىت و وەرگرى وی دزانیت کو دشیت ل بهزىنخانا بىسرى بهزىنا پىدقى بکرىت.

ئه فه ل وی ده می دروسته، ده می بنه مایى هه فکارىي د پرؤسا په یوه ندیکریندا و (ع) مەرچین پىدقى هاتبنه بهرچا ژگرتن و ناخفتنکهرى رستا (أ) مه به سته کا مینا (بى برسیه، یانزى ژبه ر هندى کو به رده و ام بى سهر خوشه و پىدقى ب کوحولى هیه و ... هتد) نه بیت؛ یانزى ناخفتنکهرى رستا (أ) ب دره و نه گو تىت دا که سى به رامبه ر ژ به لا خوه فه که ت یانزى بقیت ترانان بى بکه ت و ... هتد.

۲. پراگماتیک:

پراگماتیک تايه کى دىبى زمانقانىیه کو تايه ته ب فه کولینا ل واتایى، ب ده ریرینه کا دى، فه کولین ل په یوه ندییا دناقبه را فورم و ء ئه رکیدا؛ واته ئه و ب شرؤفه کرنا ناخفتنى دهیته نیاسین، پشکه که ژ پراگماتیکى کو ب (فه کولینا ل بکارهینانا هیمايان) دهیته نیاسین. ئه فا نها ب پراگماتیک دهیته نیاسین، ژ نه نجامى نیرینه کا فه لسه فى بو دیاردا (هیما - sign) نى سهرهلدا. ل ده ستپنکا سه دى بیستى، ل ئه مریکا، زانسته کى نوو بناقنى (هیمالوژى - semiotics) ل سهر ده ستى (پیرسى) سهرهلدا. نیرینى پیرسى هه تا ده هیا ۱۹۳۰ نى ب نه ناسیاری ما بوون، هه تا مورس - C. W. Morris هاتى و نیرینا وی دایه نیاسین و به رفه هتر کر.

(مورس) ی سى بیا قین کارکرنى بوزانستى هیمالوژى ده ستیشانکرن:

۱. سینتاکس، فه کولینى ل په یوه ندییا هه قنشینی د ناقبه را هیماياندا د چوارچوو قنى سیته مه کى هیمايى دا دکه ت.

۲. واتاسازى، فه کولینى ل په یوه ندییا د ناقبه را هیماياندا و وان باهه تان دکه ت کو ئه فه هیمايه بو وان دزقرنه فه، واته په یوه ندییا فورم و ناقه روکى.

۳. پراگماتیک، فه کولینى ل په یوه ندییا دناقبه را هیماياندا و وان که سان دکه ت کو وان هیمايان بکار دینن. ب واته یه کا دى، پراگماتیک فه کولینى ل چه واتیا بکار ئینانا هیمايان دکه ت.

ئه فه نیرینا مورس، ب تايه تى نه و ل دور پراگماتیکى باس کرى، بو جهى گرنكى پیدانا هنده ک لؤژیکناسین مینا (کارناپ - R. Carnap) ی و د گه ل نیرینا هنده ک فه یله سوفین دى مینا (ناستین - J. R. Searl) و گرایسى هاته د نا ق زمانقانىیدا. جهى سهرنجییه کو چ ژ فان هه ر سى فه یله سوفین سهر ب (فه لسه فا کلاسیکا ئوکسفورد) نى، کو بووینه ئه گهرى

هاتنا پراگماتیکی بؤ ناڤ زمانقانییدا، د چ بهره‌مه‌کی خوه دا زاراقی pragmatics بکارنه‌ئیناينه؛ و بهره‌وام باسی قی چهندي کرينه کو‌ئوا‌ئو باس دکهن جوره‌کی شه‌کولينا ل واتایینه د ناڤ پرؤسا بکارئینانا زمانیدا. یا نه‌نتیکه‌تر نه‌قه‌یه کو‌ئو تشتین د بناڤ و ده‌نگترین په‌رتووکین پراگماتیکیدا هاتینه باسکرن د په‌رتووکین واتاسازیینیدا هاتینه باسکرن، ول داوینی دیار ناییت کا جیاوازییا دناڤه‌را واتاسازی و پراگماتیکیدا چیه.

نه‌گهر بزقرینه‌قه بؤ سهر نیرینا مؤریسی بؤ هیمالوژی، دی بینن کو وی پیکول کریه زاراقی (پراگماتیکی) راکیشیته د ناڤ نیرینا خوه‌دا و پیکول کریه کو قی زاراقی پر کیشه‌یی سهر ده‌می خوه ب ههر شیوه‌یه‌کی بیت د نیرینا فه‌لسه‌فیا خوه دا‌لدور (هیمالوژی) بکارینیت. نه‌و پیناسا کو‌ئو ژ واتاسازیی دکه‌ت به‌لگه‌یه ل سهر قی بؤچوونی. نه‌و واتاسازیی ب شه‌کولينا ل په‌یوه‌ندییا دناڤه‌را هیمایه‌کی و مسداقه‌کی

(له‌شه‌کی) دزانیته کو‌ئو نه‌قه‌هیمايه ده‌لاله‌تی ل سهر دکه‌ت، هه‌روه‌سان نه‌و دوپاتیی ل سهر قی چهنديژی دکه‌ت کو هیمایین خوځوویی ژلایین خه‌لکيه ده‌ینه دانان و بهایی وان بهره‌وام دبیت هه‌تا ده‌ینه بکارئینان. نه‌گهر نه‌م ل ترافیک لایتی گلپا سوور ب هیما (راوه‌ستان) ی دزانی، نه ژبه‌ر قی چهنديیه کو گلپا سوور مه ل چواریانا دراوه‌ستینیت، به‌لکو ژبه‌ر قی چهنديیه کو خه‌لک قی گلپا سوور ب واتا (راوه‌ستان) بکاردئینن. نه‌ا نه‌گهر خه‌لک ل ده‌مه‌کی دیارکریدا گرنگیی ب قی هیمایین نه‌ده‌ن، نه‌قه‌ بهایی قی هیمایینی نامینیت. ل قی ده‌می، ژیک جودا‌کرنا واتاسازیی ژ پراگماتیکی، هه‌تا د چارچووقی نه‌وا مؤریسی ب (هیمالوژی) ژی دزانیته، بی واته‌یه؛ چونکی واتا هیمایین بتنی د بکاره‌ینانیدا.

ب گشتاندنا نیرینا مؤریسی ب سهر زمانقانییدا، لاوازییا قی نیرینی پتر خوه‌یا دبیت؛ چونکی د ناڤ سیسته‌مه‌کی ژ هیمایین خوځوویییدا، بهایی واتایی ههر هیمایه‌کی ل دویش بکاره‌ینانا وی هیمایین دناڤ جقاکی زمانیدا دا ده‌یتته ده‌ستینشانکرن و چ هیمایه‌ک زمانیدا نینه کو به‌ری بکاره‌ینانی ده‌لاله‌تی ل سهر بابه‌ته‌کی بکه‌ت؛ چونکی نه‌گهر وه‌سا با، نه‌قه‌ گوه‌ورین د زمانیدا روو نه‌ددا و چ زمانه‌ک ب دریزاهیا دیروکی نه‌هاته گوه‌ورین. گوه‌ورینا زمانی د ههر ناسته‌کیدا بیت قینجا چ ناستی ده‌نگی، په‌یقی، سینتاکسی یانژی واتایی، ژ نه‌جامی گوه‌ورین د بکاره‌ینانا زمانیدا په‌یدا دبیت.

ژبو پتر تیگه‌هشتنا بابه‌تی به‌ری خوه بده‌نه نمونین ژیری:

- هوشه‌نگ شقیدی گه‌هسته هه‌ولیری.

- نه‌قه‌فینقییه باش بی گه‌هه‌شتی.

- راوه‌سته دا بگه‌هییه ته‌مه‌نی من، ل وی ده‌می دزانی کا نه‌ز چ دبیرم.

- ناخفتنا من گه‌هاندنه گوهی وی.

- ل داوینی خوه گه‌هاندنه دکتورایی.

- د قی ناڤه‌ریدا، کوله‌ک گه‌هه‌شته نازادی ژی.

نه‌م دشینان نمونان هند بهره‌وامی پی بده‌ین هه‌تا دگه‌هسته جهه‌کی کو ئیدی نه‌م نه‌شیین چه‌مکی (گه‌هشتن) یان (گه‌هاندن) ده‌ستینشانبکه‌ین. نه‌وا ل قیری چه‌مکی فان جوره

په یقان دهستنیساندکته بکارهینانا فان په یقانه د ناڅ جفاکی زمانیدا. ئەم د واتاسازییدا چه مکی یه که یه کالیسیکی ل دویش بکارهینانا وی یه کی دهستنیساندکته یین و بهروفاژی وی چهندی، څه کولینا ل واتایی، بی واتیه.

۳. هرمنوتیک:

بهروفاژی هر دوو تایین (شروڅه کرنا ناخفتنی) و (پراگماتیکی) کو ماووه کی زور نینه هاتینه د ناڅ بیافتی زمانقانییدا، هرمنوتیکی دیروکه کا که قنار مینا که قناریا نقیسینی هیه. ئەڅ زاراقه، ژ په یقا یونانیا (هرمینا - hermēnia) هاتییه، ژ په یقا (هرمس - hermes) هاتییه دارشتن، کو ناڅه کی تاییه ته و د ئەفسانه یین یونانا که قنار، په یام هینه ری خودایان بوویه. ههروهسان هرمس ب رینیشاندهری روحی مریان بو جیهانا دی ژی دهیته هرمارتن و هه تا د گفتگویا دناڅه را (کراتولوس - cratylus) و (ئەفلاتونیدا - plato) هرمس ب خودایی تافرینه ری زمانی دهیته زانین. ئەرهستو - Aristotle زاراقی هرمنیا ب ناخفتن و واتایی دزانیت. هر وه کی بیژی کو هرمینا ل دهڅوی وه کی (واتاسازی) یا ئەڅرۆکه یه.

د نقیسینین قه شه ئوگستین - st. Augustine یدا، (هرمنوتیک) ب شینوازه کی زانستی دهیته ناساندن، کو دناڅ موسولماناندا، بهرامبه زاراقی (علم تاویل) رادوهستیت. (تاویل) د زمانی عه ره بیدا ب واتا زفراندنا تشته کی بو بنه رته وی واته بو دهستپیکا وی دهیت، کو ئەڅه ژی رامانا، گه هشتن ب واتا بنه رته ییا دهقی دهیت. شینوازی ته ئویلا دهقی کول دهستپیکی بتنی بو په رتوو کین پیروژ و دهقین ئاینی دهاته بکارهینان، هیدی هیدی بو دهقین دی ژی هاته بکارهینان و هندهک فه یله سوف و نقیسه ران، چ ل روژناڅا و چ ل ناڅ موسولماناندا خوه مژوولی (ته ئویل) کرنا هزر و به ره مین هندهک نقیسه رین به ری کرن. د ناڅ روژناڅا ییاندا، ئەسکه نده رانی پینشه نگین زانستی ته ئویلا دهقی یانژی ئەوا ب هرمنوتیکا که قن دهیته بناقکرن، دهینه نیاسین. رهنکه ئەم بشیین (ناریستا خوس - Aristarcchos) ی ب دامه زینه ری قی زانستی ل روژناڅا بزانی. د ناڅ موسلمانانیدا (اخوان الصفا)، (حروفیان)، (ئسماعیلیان) و (باگنیان) پتر ژ هر که سه کی دی د بیافتی ته ئویلا دهقی دا کارکینه. وان ته ئویلا جه څه نگییا ناخفتنا خودی ب تاکه ریکا به خته وه ری دزانین.

ل دویش هرمنوتیکا که قن دهقی واتایه ک هیه و ئەڅ واتایه هر ئەو واتایه ئەوا تافرینه ری دهقی مه به ست پی هه ی. ئەڅ نیرینه ژ چه ندین چه رخان دهر باز بو و ل چه رخی ۱۸ ی زاینی ب نیرین (شلایر ماخر - F. D. F. Schleiermacher) ی و ل داوییا چه رخی نوزدی و دهستپیکا چه رخی بیستی ب نیرین (دیلتا ی - w. Dilthey) دووباره ب هیز دکه قیت و رهنکه بشیین بیژین (هیرش - E. D. Hirsch) ل چاخنی نها، ب گرنگترین تیوردانه ری هرمنوتیکا که قن دهیته هرمارتن.

ل هه مبه رقی گروپی کو هرمنوتیکی ب زانستی دیارکرنا واتا بنه رته وی و دروستا دهقی دزانن، گروپه کی دی یی فه یله سوفان مینا (هایدگر - M. Heidegger)، (گادامر - H. G. G.)

Gadamer (و) و (P . Ricoeur) ی هیه کوب دامه زرنه رین هرمنوتیکا نوو دهینه هرمارتن. د فی بابه تی کورتدا تم نه شین ب تیروسه لی باسی نیرینا فلسه فیا فان هررقانان بکه یین. ب شیوه یه کی زور ساده د شین بیژین کو نه ژ گروپی هررقانان گرنگی ب مه به ستا دانهری نادهن و د وی خواندنیدا نه وا خوینهر ژ دهقی دکه ل واتایی د گهرهن که واته بکورتی دشین بیژین ره خنه گرل دویف وی خواندن و تیگه هشتتا خوینهر ژ دهقی دکه ل واتایی د گهرهن.

که واته بکورتی هرمنوتیکا که فن واتایی د فریکه ریدا دبینیت و هرمنوتیکا نوو گرنگی ب وهرگری ددهت و پینکولی دکه بزانیت خوینهر چه وان ژ دهقی گه هشتیه فی واتایی.

۴ . واتال دهمی بکارهینانیدا:

بهری نه مه باسی سی تایین شه کولینی ل واتایی کرن کو وه کی نه ریتکه، سه ربخو ژ زانستی واتاسازی هاتینه باسکرن. مه گوت کول دویف فی نه ریتی، شوو شه کرنا زمانی بریتیه ژ شه کولینا ل په یوه ندییا دناقبه را فورم و نه رکی رستین زمانیدا و ههر د چارچووفی فی نه ریتیژیدا، ب تایه ک ژ پراگماتیکی دهینه نیاسین، کو شه کولینی ل بکارهینانا هیمایان دکه ت.

ب ره خ فی زانستی نوو، زانسته ک ب که فنارییا نفیسینی ژ ی هیه کوب هرمنوتیک دهینه نیاسین و شه ژ ی ههر هه مان پراگماتیکی واته ل دهمی کو به ره هم ئینانا زمانی ل شوونا ناخفتنی، نفیسین بیت. یا نه نتیکه شه یه کوب د فان ههر سی تایین شه کولینا ل واتاییدا، ههر نه و که ره سته دهینه بکارهینان نه وین د واتاسازییا تیوریزیدا دهینه بکارهینان. راوستن دا ژ بو پتر ناشکه را بوونا نیرینا نفیسه ری فی بابه تی کو هه بوونا زانسته کی بناقی واتاسازییا کاره کی ب فهر دزانیت، مفای ژ مؤدیلا نورگانونا بوهره ری - Bühler's organon model وهریگرین.

- مؤدیلا نورگانونا بوهره ری - Bühler's organon model

د گفتگویا دناقبه را کراتولوس و نه فلاتونیدا، ناماژ ب فی خالی هاتیه کرن کو ناخفتن کریاره که کو، په یف که ره ستین بجه هاتنا وینه. شه نیرینا نه فلاتونی مؤدیله کی پیشکه شی فه یله سوف و دهرووناسی ته لمانی، بوهره ری دکه ت کو نه و زمانی ب که ره سته، یانژی باشتی بیژین ب نورگانونه کی ژ بو دروست بوونا په یوه ندییا دناقبه را مرؤفاندا بزانیت. نه و بوهره ری ل ژیر ناقی مؤدیلا نورگانونیا خودا باس کری هه لگری هزره کی بوو کو د شه کولینا ل واتایی، ل دهمی بکارهینانا زمانی، ب راستیه کا بنه ره تی دهینه هرمارتن. ب نیرینا وی ههر هیمایه ک ژ یو هندی کوب هیمایه کی زمانی بهینه نیاسین، پیدقییه د نیک دهمدا هه لگری سی نه رکان بیت. یا نیک هیما پیدقییه ل دهستیکی نه رکی جقه نگی - symbol بینیت، واته ناماژ بدهته بابه ته کی ل جیهانا ژ دهرفه. یا دووی پیدقییه نه رکی نیشانی - symptom بینیت، واته بریکا وی بشین هنده ک زانیارییان ل سه رفریکه ری وهریگرین. و یا سی پیدقییه ناماژ

رووگه

وزیه، بویتیه د دهته شه کولین و وهریگرانین مرؤفایه تی و زانستی

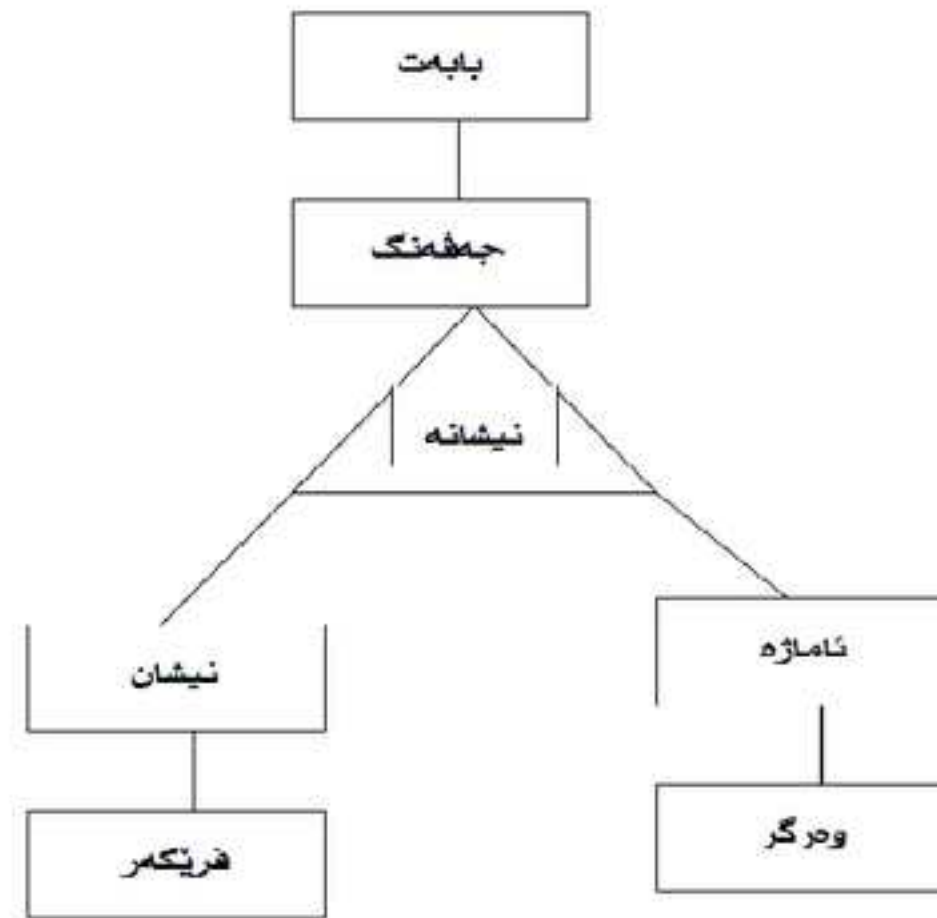
ژماره ۲ - ۳

پاییزا ۲۰۱۱ - زفستانا ۲۰۱۲

signal ببینیت، واته فریکه ری نه چار بکته کو وی راقه بکته یانژی کارقه دانه کی ل هم مبه ر وی نه نجام بدهت. تم قی چندی د هیلکاریبا ژیریدا نیشان ددهین:

هیلکاریبا ژماره (۱) (مؤدیلا نورگانونا بوهلری)

تم دشیین مؤدیلا بوهلری بو هر رسته یه کی بکاربیین و کارکونا وی بزاین. بو پتر تیگه هه شتنی، بهری خوه بدهنه قی نمونی:

- وهیلابی نهزی، نهری خویشکی ته گوهلنی بوویه فاتنی ل دهمی قازانا ترشکی ددانا سهر کوچکی ب سهر پی خودارشتیه و رانی وی هه موو سوتیه.

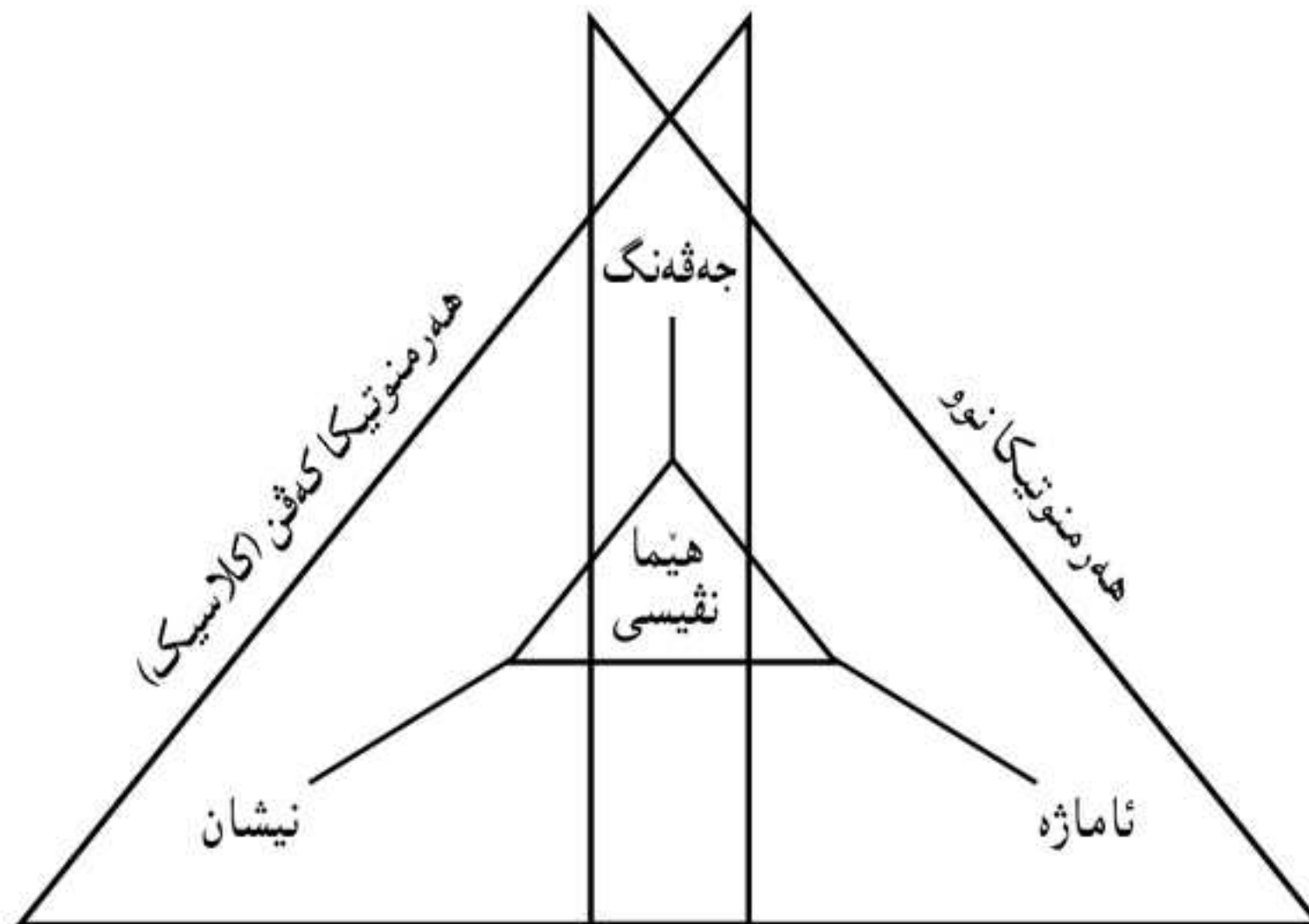
نه رسته یه بو بابه ته کی ل جیهانا ده رقه دزقریته شه. ناخفتنکهر ژ گوهداری پرسیار دکته کا نهری وی ناگه ژ قی روودانی هه یه یان نه. ل قی دهمی، نه رسته یه نه رکنی (جهقهنگی) دبینیت کو دهلاله تنی ل سهر بابه ته کی ل جیهانا ده رقه دکته. بریکا قی رستی دشیین بزاین کو ناخفتنکهر ژنه و گوهدار یان خویشکا وییه یانژی هه قاله کا نیزیکی وییه و ناخفتنکهر ژ قی روودانی نه ره حهت بوویه، چونکی (وهیلا دایی نهزی) بکارئینایه و بقی رهنگی نه فرسته یه نه رکنی (نیشانه) یه کی دبینیت؛ چونکی هندهک زانیاریبان لدور فریکه ری، مینا ره گه ز، هه ستا وی ل هه مبه ر بابه تی، نیشان ددهت. زیده باری قی چندی هه ر نه فرسته یه نه رکنی ناماژه کی ژی دبینیت کو وهرگری نه چار دکته کارقه دانه کی ژ خوه نیشان بدهت؛ نه رقه دانه رهنگه رسته یه کا مینا (بهلی)، (نه)، (بیژه کا چ چی بوویه) بیت.

بوهلر د مؤدیلا خوه دا بتنی ناماژه ب زانینا زمانیا - linguistic knowledge بکارهینه رین زمانی ددهت و نهوا نها ب زانینا ئینسکلوییدی - encyclopoedic knowledge دهیته زانین پشت گوه هاقیتیه، چونکی هه ر ژ قی رستی تم دشیین ل دویش زانینا ئینسکلوییدی یانژی باشر بیژین زانینا ناقه کییا زمانی، بگه هینه هندهک زانیاریبان دیژی؛ بو نمونه ناخفتنکهر و رهنگه، گوهدارژی هه ر دوو ب ته مهن بن و ژ چینا جفاکییا نرم

یانژی ناقنجی بن و .. هتد.

ئەم وەسان د مۆدیلا بوھلەری دگەھین کو ئەگەر قەکولین ل ھیمایا زمانی د ئاستی نقیسینی دابیت، ئەقە ھرمئوتیکە. ھرمئوتیکا کەقن ھیمایی ب تنی د ھەردوو ئەرکین وی یین (جەقەنگی و نیشانی) داباس دکەت و ھرمئوتیکا نووژی ھیمایی د سنووری ھەردوو ئەرکین (جەقەنگی) و (ناماژەیی) داباس دکەت. زیندەباری قی چەندی ئەگەر قەکولینا ل ھیمایا زمانی د ئاستی زارەکیدا بیت، واتە دەمی ئەق ھیمایە ئەرکی نیشانی وەردگرت، ب شرۆقەکرنا ئاخفتنی دەیتە نیاسین و دەمی ھیما ھەم ئەرکی نیشانی دبیینیت و ھەم ئەرکی (ناماژی) ئەقە ب پراگماتیک دەیتە نیاسین. ئەم دشیین قی دۆخی د ھیلکارییا ژیریدا نیشان بەدەین:

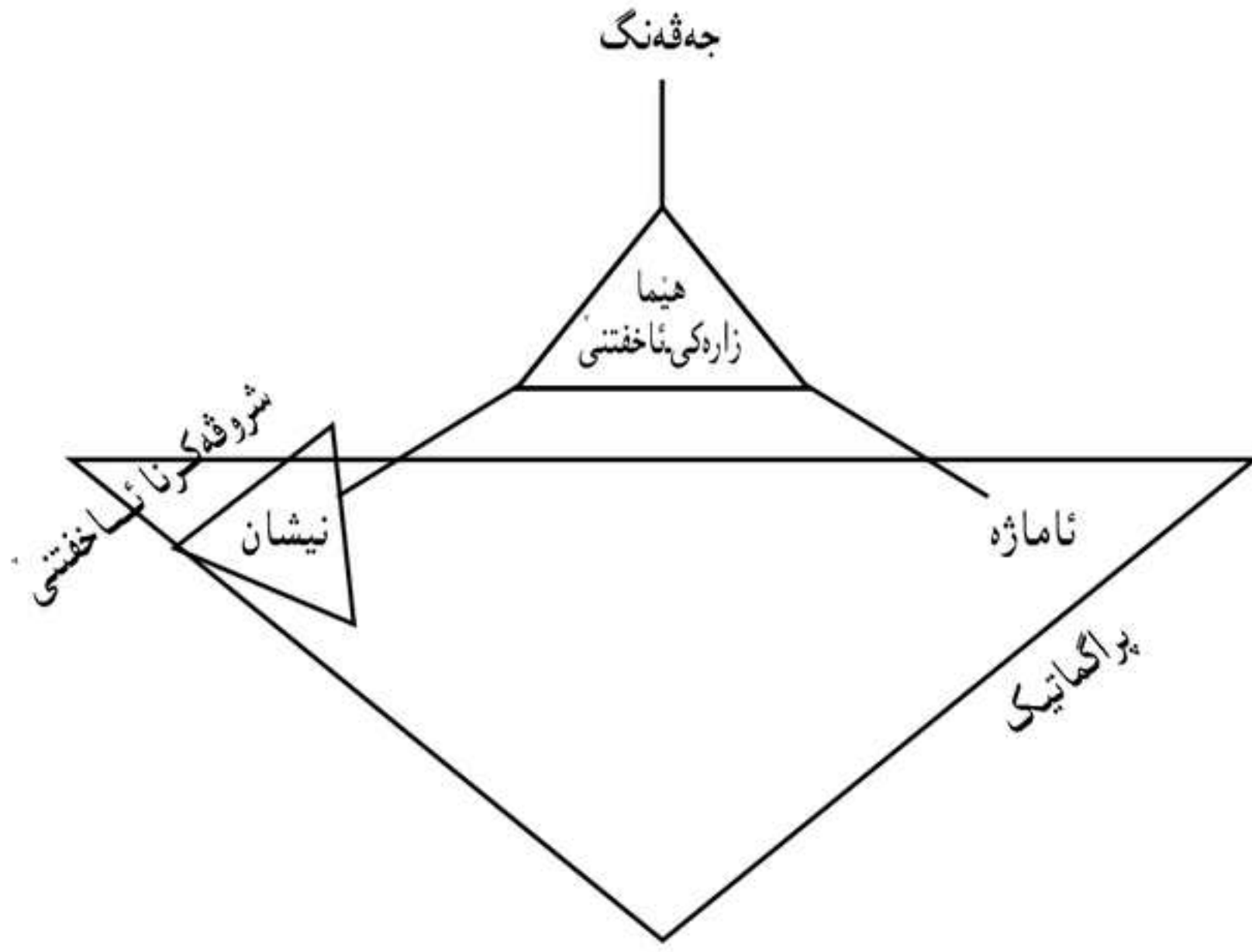
ھیلکارییا ژمارە (۲) (قەکولینا ل ھیما نقیسی)

رووگەھ

وززیە، بویتە د دەتە قەکولین و وەرکیرانین مرۆفایەتی و زانستی

ژمارە 2 - 3

پاییزا ۲۰۱۱ - زقستانا ۲۰۱۲

هیلکارییا ژماره (۳) (قه کولینا ل هینما زاره کی - ناخفتنی)

د قان ههر دوو هیلکارییاندا دیار دبیت کو د چ ژقان ههر سی تایاندا، واته (شروقه کرنا ناخفتنی)، (پراگماتیک) و (هرمنوتیکیدا)، هینما زمانی وه کی نهوا د مؤدیلا بوهله ریدا دهیته باسکرن، ناهینته لیکولین کرن. زنده باری فی چهندی، واتاسازیا تیوریژی د چارچوو فی وی بی کلاسیکدا، بتنی قه کولیننی ل وی هینمای دکت کو ئه رکی جه قهنگی هه بیت. که واته، ل قیری جهی زانینه کا دیبا به رفره هتر فاله یه؛ زانینه ک کول دویف نیرینا نفیسهری فی بابه تی، (واتاسازیا کاره کییه). نهف زانسته پیندقییه بشیت قه کولیننی ل هینمایین زمانی، چ زاره کی یانژی نفیسی، بکته؛ واته ده می هینمایه ک ههر سی ئه رکین (جه قهنگی، نیشانی و نماژه یی) دبینیت. ب دهریرینه کا دی، واتاسازیا کاره کی نهوا پشکا زانستی واتاسازییه نهوا کو مؤدیلا تورگانونا بوهله ری وه کی نهوا د هیلکارییا ژماره (۱) داهاتی، باس دکت. نهف زانسته نها هیه و که ره ستین وی د واتاسازیا تیوریدا هاتینه باسکرن؛ لی نهف که ره سته یه ب شیوه یه کی بژاله و پیکفه نه گریدای د واتاسازیا تیوریدا دهینه باسکرن و چ ریز به ندی ژبو وان نینه. بو نمونه، د پهرتووکین واتاسازیا تیوریدا، ههر

پشکهک دشیته بۆ دانه نیاسیا کردین ئاخفتنی ل دهف ئاستین - speech acts و پۆلینکرنا هوورترا وان ل دهف (سرل) ی بهیته تهرخان کرن؛ ل دهمی کو، د واتاسازییا کارهکیدا، بتنی ل وی دهمی دشیین باسی قان جوړه رستین زمانی بکهین، دهمی هیما تهرکی نیشانی دبیینیت، و بتنی ل وی دهمی دشیین بۆ نمونه باسی پیدقییا واتاییی - entailment بکهین، دهمی هیما تهرکی ناماژی دبیینیت.

ژلدهر:

معنی شناسی کاربرد، کورش صفوی.

رووگه

ورزیه، بویتهی د دهته شهکۆلین و
وبرکیرانین مرۆفایهتی و زانستی

ژماره 2 - 3

پاییزا 2011 - زفستانا 2012